

Læreplan i norsk og samfunnskunnskap for voksne innvandrere

Innledning

I Ot.prp. nr.50, om lov om endringer i introduksjonsloven, foreslås det obligatorisk opplæring i norsk og samfunnskunnskap for voksne innvandrere på 300 timer, hvorav 50 timer skal være samfunnskunnskap på et språk innvandreren forstår. Obligatorisk opplæring innebærer også en rett til individuelt tilrettelagt opplæring. I tillegg til 300 timer får kommunene en plikt til ytterligere opplæring inntil 2700 timer for personer som har behov for slik opplæring.

Opplæringen i norsk og samfunnskunnskap skal gi innvandreren mulighet til likestilling, deltakelse og integrering i det norske samfunnet. Avgjørende for at dette skal kunne finne sted, er at opplæringen gir innvandreren mulighet til å bruke sin medbrakte kompetanse.

Planen bygger på de overordnede prinsipper i læreplanverket Generell del. I tråd med dette læringssynet forutsettes det at opplæringen skal ta utgangspunkt i deltakernes personlige forutsetninger, sosiale bakgrunn og lokale tilhørighet, og tilpasses den enkeltes forutsetninger og behov for opplæring. Målet for opplæringen er å bidra til å gi mennesker i voksen alder adgang til kunnskap, innsikt og ferdigheter som fremmer den enkeltes verdiorientering og personlige utvikling og styrker grunnlaget for selvstendig innsats og samarbeid med andre i yrke og samfunnsliv.

Den nye læreplanen for norsk og samfunnskunnskap beskriver den språkopplæringen som danner grunnlag for videre skolegang, utdanning og yrkesliv. Voksne har fått rett til opplæring både på grunnskolens og videregående skoles område etter visse forutsetninger. Retten gjelder for alle voksne, også voksne innvandrere.

Utformingen av planen, som er utradisjonell i forhold til det øvrige læreplanverket, begrunnes med at målgruppen er så innbyrdes forskjellig at det er nødvendig for læreren både å ha en helhetlig oversikt over og en mer detaljert beskrivelse av de tre spor som er beskrevet.

Samfunnskunnskap

Grunnlaget for denne planen er at demokratiet ligger som fundament for all virksomhet i vårt samfunn. Individets rettigheter og plikter balanseres mot samfunnets krav og forpliktelser overfor den enkelte. Utvalget av emner som er tatt med i planen, skal illustrere dette. Emnene har ikke prioritert rekkefølge, bortsett fra emne 1. Dette er et emne som omhandler den første tiden i Norge og hvilke rettigheter og plikter den enkelte har. Derfor er det naturlig at dette emnet gjennomgås først og dermed danner grunnlag for arbeidet med de øvrige emnene.

Kunnskaper i språk og samfunnsforhold er viktige forutsetninger for å kunne delta aktivt i samfunns- og arbeidsliv og i fellesskapet generelt. For å fremme integreringsprosessen, får innvandrere og flyktninger opplæring i norsk og samfunnskunnskap. Samfunnskunnskapen skal gis på et språk de forstår, men er i tillegg også en integrert del av norskopplæringen og skal foregå gjennom hele opplæringsforløpet.

Opplæring i samfunnskunnskap på et språk deltakerne forstår, må være pedagogisk tilrettelagt på samme måte som norskopplæringen og tilpasses de ulike deltakergruppene og deltakernes forutsetninger, behov og ønsker. Den pedagogiske tilretteleggingen innebærer ikke bare formidling, men også dialog og bearbeiding av stoffet. Deltakergruppene består av mennesker med ulik utdanning og med ulik kulturbakgrunn, og dette krever ulike arbeidsmåter. Deltakerne har egne ønsker og behov, og det vil påvirke hva man velger å legge vekt på innenfor de enkelte emnene. Det er viktig å tilpasse formidlingsformen til målgruppens forutsetninger.

For alle deltakere er det viktig at samfunnskunnskapen inneholder møter med institusjoner, arbeidsplasser og personer, og at undervisningen blir forankret lokalt og knyttet til deltakernes behov.

I samfunnskunnskapen og i utvalget av emner tas det utgangspunkt i at informasjonsbehovet er tosidig: Det norske samfunnet vil gi informasjon om noe, og den som kommer til Norge ønsker informasjon.

I planen er det satt opp sju obligatoriske emner, men omfanget av de enkelte emnene blir bestemt av deltakernes forutsetninger, ønsker og behov.

Emner i 50 timer samfunnskunnskap

- Innvandrere i Norge
- Demokrati og velferd
- Helse
- Skole, utdanning og kvalifisering
- Arbeid, arbeidsliv og arbeidsmarked
- Barn og familie
- Befolkningsstruktur og naturforhold

Enkelte temaer er ikke egne emner, men tas opp med enkelte deltakergrupper der det er naturlig i punktene ovenfor. Dette gjelder:

- Kvinners rettigheter
- Kjønnsløstelser
- Arrangerte ekteskap

Informasjonssøking, som handler om hvor og hvordan deltakerne kan finne informasjon relatert til egne behov, integreres i alle emnene.

Samfunnskunnskap som strekker seg utover de 50 timene obligatorisk opplæring, vil være integrert i den målstyrte planen for opplæring i norsk.

I alle emner i samfunnskunnskap skal kunnskap om norsk kultur i vid forstand integreres. Med tanke på at Norge er blitt et flerkulturelt samfunn er det viktig å ta opp spørsmål som viser at ulike samfunn bygger på ulike verdier.

Emne 1: Innvandrere i Norge

Emnet tar opp hvor viktig det er å lære norsk for å kunne delta aktivt i det norske samfunnet og innvandrernes rettigheter og plikter i Norge.

Emne 2: Demokrati, velferd og verdier

Emnet tar opp demokratiet i Norge og de verdiene som ligger til grunn for demokratioppfatningen og den norske lovgivningen. Dette gjelder for eksempel de rettigheter og plikter enkeltindividet har, likestilling, ytringsfrihet og religionsfrihet. Det gis en innføring i den kristne/humanistiske kulturarven som ligger til grunn for det norske samfunnet. Emnet tar også opp offentlige velferdsordninger, slik som helsesektoren, trygdeordninger og sosialstøtteordninger, og forholdet mellom individets og samfunnets ansvar.

Emne 3: Helse

Emnet skal handle om hvordan det norske helsevesen fungerer, og hvordan en kan ta seg fram for å de tjenestene en trenger, for eksempel ordningen med fastlege, helsestasjoner for barn, skolelege, tannhelse. Emnet skal også belyse hvordan kosthold og fysisk aktivitet innvirker på helsetilstanden. Røyking og inntak av f.eks sukker i relasjon til nye folkesykdommer som diabetes og overvekt, kan også være en aktuell problemstilling. Under dette emnet bør en også ta opp kjønnsløstelse der det er naturlig og nødvendig.

Emne 4: Skole, utdanning og kvalifisering

Emnet skal handle om det norske utdanningssystemet, skole/hjem-samarbeid, etter- og videreutdanning, kvalifiseringsmuligheter og godkjenningsordninger for utenlandsk utdanning.

Emne 5: Arbeid, arbeidsliv og arbeidsmarked

Emnet skal handle om hvordan en tar seg fram i det norske arbeidsmarkedet og hvilke aktører en kan forholde seg til. Utgangspunktet for arbeidet med temaet må være deltakernes arbeidsønsker, arbeidskompetanse og muligheter i Norge. Det blir viktig å fokusere på jobb-

muligheter, jobbsøking, lønns- og arbeidsvilkår, forventninger hos arbeidsgiver og muligheter for å opprette egen virksomhet.

Emne 6: Barn og familie

Emnet skal handle om familien i Norge. Deltakerne får vite hva som forventes av foreldre og hvilke ytelser samfunnet gir dem. Emnet tar opp familiemønstre, kjønnsroller, samlivsformer, barns rettigheter, barneoppdragelse og faser i livet. Andre viktige emner er bolig- og boformer.

Emne 7: Befolkningsstruktur og naturforhold

Emnet skal handle om hvor og hvordan folk i Norge bor og lever og om nyere inn- og utvandring. Emnet skal også handle om norsk geografi, klima og naturforhold.

Norskopplæring

Det overordnede målet for opplæring i norsk for voksne innvandrere er at kursdeltakerne skal kunne nå et norskspråklig nivå som setter dem i stand til å bruke eller bygge videre på sin medbrakte kompetanse i utdanning, arbeid og samfunnslivet for øvrig. Dette må skje innenfor de rammene som er gitt. Utover de 300 timene begrenses den grunnleggende, offentlig finansierte opplæringen i norsk med samfunnskunnskap av nivået i Norskprøve 3. Noen få vil nå dette nivået etter 300 timer, andre vil bruke inntil 3000 timer.

Strukturen i læreplanen

Tre spor

Læreplanen legger til grunn at deltakerne på norskkurs erfaringsmessig deler seg i tre hovedgrupper i forhold til språkinnlæring. En slik deling gjør det mulig å gi deltakerne en mest mulig tilpasset opplæring samtidig som en ivaretar hensynet til deltakernes behov. Opplæringen i de ulike sporene tar utgangspunkt i deltakernes forutsetninger og målene for opplæringen. Det betyr at tempo og progresjon i opplæringen vil være ulik for de tre sporene. I tillegg vil arbeidsmåter, læremidler og gruppestørrelser måtte variere. Deltakerne er ikke bundet til å fortsette i samme spor gjennom hele opplæringsforløpet. De kan gå mellom sporene dersom progresjonen er raskere eller senere enn det som viser seg å passe deltakeren.

Spor 1

Spor 1 er tilrettelagt for deltakere med liten eller ingen skolegang. Deltakerne er uvante med å bruke skrift som et redskap fordi de ikke har fått tilstrekkelig lese- og skriveopplæring på morsmålet. Deltakerne på Spor 1 er vant til å motta informasjon og lære gjennom muntlig språk, praktiske erfaringer og arbeid. Mangelen på skoleerfaring gjør at de også må arbeide med å utvikle strategier for læring samtidig som de tilegner seg norsk. Morsmålet deres vil være et viktig redskap i tilegnelsen av det nye språket. Opplæringen har en langsom progresjon. Målet for opplæringen for deltakerne på Spor 1 er at de skal få tilstrekkelige språkkunnskaper til å begynne på en utdanning eller gå ut i arbeidslivet.

Spor 2

Spor 2 er tilrettelagt for deltakere som har en viss skolegang. Deltakerne er vant til å bruke skriftspråket som redskap for læring, men mange kan ha bakgrunn fra en skoletradisjon der reproduksjon av kunnskaper står sentralt. Derfor må de arbeide med å utvikle læringsstrategier som er viktige i det norske skolesystemet, blant annet ansvar for egen læring, kritisk tilnærming til og refleksjon rundt lærestoffet. Mange har en viss kompetanse i et fremmedspråk, en erfaring som er nyttig for å utvikle språklig bevissthet som kan brukes i norskinnlæringen. Opplæringen har en middels progresjon. Målet for opplæringen for deltakerne på Spor 2 er å komme opp til et slikt språklig nivå at de kan gå over i grunnskole, videregående opplæring eller ut i arbeidslivet.

Spør 3

Spør 3 er tilrettelagt for deltakere som har god allmennutdanning. Noen har også avsluttet utdanning på høyskole- eller universitetsnivå. Deltakerne er vant til å lese seg til kunnskap og mange har lært ett eller flere fremmedspråk. Mange har språklig bevissthet, effektive læringsstrategier og arbeider selvstendig. Opplæringen har en rask progresjon. Målet for deltakerne på Spør 3 vil ofte være å nå et norskspråklig nivå som gjør det mulig å fortsette til videregående skole, ta høyere utdanning eller gå ut i ulike yrker. Kommunen har bare plikt til å tilby gratis opplæring til nivå 3 med tilhørende norskprøve 3.

Deltakere på Spør 3 vil bare kunne få opplæring opp til nivå 4, som er det nivået som gir adgang til høyskole og universitet, dersom de kan gjøre dette innenfor rammen av den rettighetsfestede delen på 300 timer. De vil ikke kunne tilbys gratis prøve på dette nivået.

Kommunen kan tilby opplæring på nivå 4 i Spør 3 hvis den ønsker det. Kommunen tar stilling til om dette tilbudet skal være gratis for deltakerne eller ikke. De deltakere som kan nå nivå 4 i Spør 3 innenfor rammen av 300 timer opplæring, skal imidlertid få tilbud om det.

For dem som har rettigheter etter Opplæringsloven, kan det være aktuelt å søke videregående opplæring.

Fire språknivå

Beskrivelsen av språknivåene i læreplanen tar utgangspunkt i Det felles europeiske rammeverket, *Common European Framework of Reference for Languages: Learning, teaching, assessment* (2001) (CEF). Det felles europeiske rammeverket er et rammeverk for språklæring, undervisning og vurdering utarbeidet i regi av Europarådets avdeling for moderne språk. Rammeverket er et resultat av de siste års forskning og pedagogisk erfaring innenfor dette fagfeltet og det er en beskrivelse av hva det vil si å kunne bruke språk på ulike nivå og i ulike kontekster. Rammeverket beskriver og definerer ulike språknivå, og beskrivelsen viser hvilke kunnskaper og ferdigheter som er nødvendige på disse nivåene. Rammeverket er oversatt til norsk.

Språklige mål for opplæringen

De språklige målene for opplæringen blir i denne læreplanen beskrevet i forhold til fire språknivå: Nivå 1, Nivå 2, Nivå 3 og Nivå 4. Dette tilsvarer henholdsvis A1, A2, B1 og B2 slik de er definert og beskrevet i rammeverket. De samme nivåbeskrivelsene brukes derfor for hvert spør.

Nivåene er beskrevet som

- delmål for fem språkferdigheter
 - en beskrivelse som inneholder lister over hvilke språkhandlinger deltakerne mestrer på de ulike nivåene. Beskrivelsen er gjort i forhold til de fem ferdighetene lytte, lese, skrive, snakke og samtale. En deltaker kan være på ulike nivå i ulike ferdigheter.
- globale mål
 - en mer generell målbeskrivelse, som ikke er spesifikt knyttet til de fem ferdighetene
- kjennetegn ved språket
 - en beskrivelse av ordforråd og struktur i språket

Fire domener

Innholdet i opplæringen er organisert i fire domener. Et domene er betegnelsen på en arena eller sosial sammenheng for språkbruk. I læreplanen er språklæring knyttet til: Det *personlige* domenet, det *offentlige* domenet, *opplærings*sdomenet og *yrkeslivs*-domenet. Det personlige domenet omfatter personlige forhold og familierelasjoner. Det offentlige domenet refererer til individets deltakelse i tilbud og tjenester i samfunnet, kultur og fritidstilbud, forhold til media osv. Opplæringsdomenet omfatter det som har med utdanning og opplæring å gjøre, og yrkeslivsdomenet handler om aktiviteter, oppgaver og forhold knyttet til arbeid utenfor hjemmet.

Hvert domene rommer mange emner. Oversikten over emnene er veiledende, og må ikke oppfattes som en rigid ramme for opplæringen. Interesser og behov innenfor den enkelte gruppe vil påvirke vektleggingen og valg av emner. Emner som blir behandlet på et lavere nivå, kommer tilbake på høyere nivå i en stadig mer omfattende og utvidet form. Utviklingen av emnene går fra det nære og konkrete til det allmenne og mer abstrakte.

Etter Nivå I er det mulig å knytte norskopplæring nærere til yrkeslivsdomenet og/eller opplæringsdomenet. Vektleggingen kan gi henholdsvis en yrkestilknyttet opplæring, en utdanningsforberedende opplæring eller en mer allment rettet opplæring. Dette er viktig for å gjøre norskopplæringen motiverende og nyttig for deltakerne.

Inntaksvurdering

Plassering på spor og nivå

I forkant av kurset vil det være nødvendig med en inntaksvurdering. Den kan bestå av en samtale, eventuelt med tolk eller med bistand av en person som deltakeren har med som medhjelper. I inntakssamtalen gir deltakeren opplysninger som er relevante for plassering på spor og på nivå. Det kan være for eksempel

- utdanningsbakgrunn
- yrke
- arbeidserfaring
- tidligere norskopplæring
- kunnskaper i fremmedspråk

Inntaksprosessen kan også innebære ferdighetstester i morsmål, fremmedspråk og norsk. Slike tester gir et bilde av deltakerens forutsetninger for å lære norsk. Det kan være aktuelt å teste for eksempel

- lesehastighet på morsmål
- skriveferdighet på morsmål
- kjennskap til og lesehastighet på det latinske alfabetet
- hastighet i avskrift
- ferdighetsnivå i norsk
- ferdighetsnivå i fremmedspråk

Morsmålets betydning

Mange har et morsmål som er språktypologisk fjernt fra norsk. Det medfører en mer arbeidskrevende læringsoppgave når de skal lære norsk. Deltakerne vil derfor bruke ulik tid på å nå de samme målene. Deltakere som har god allmennutdanning og har høyere utdanning eller akademiske yrker som mål, kan på grunn av morsmålet ha større utbytte av å få opplæring på Spor 2 i stedet for Spor 3 i en periode.

Behov for spesiell tilrettelegging

Det er også viktig å finne ut om deltakeren har spesielle behov som har betydning for tilrettelegging i opplæringen.

Fleksibilitet

Opplæringen må organiseres fleksibelt og gi mulighet for at deltakeren kan skifte spor underveis i opplæringsforløpet.

Individuell plan

Målet med norskopplæringen vil for de fleste deltakerne være arbeid eller videre utdanning. Det skal utarbeides en individuell plan for den enkelte, jf. §6 i introduksjonsloven. Planen skal utarbeides i samarbeid med den enkelte, og utformes på bakgrunn av den enkeltes kompetanse, forutsetninger, livssituasjon og videre planer for livet i Norge. Den skal oppgi mål for opplæringen, tidsrammen for å nå målene og antall timer som tildeles. Den må også angi hvor og når opplæringen skal finne sted.

Yrkestilknyttet norskopplæring

En yrkestilknyttet opplæring vil kunne foregå i kombinasjon med arbeidspraksis eller kurs innenfor en gitt bransje eller næringsvirksomhet. Da vektlegges yrkeslivsdomenet, og de språklige aktivitetene relateres i stor grad til dette uten at dette innskrenkes til å bli en konkret opplæring i fagspråk. En vektlegging av yrkeslivsdomenet kan gå over kortere eller lengre perioder, og kan fylle hele eller deler av kursdagen.

Skolerettet norskopplæring

For alle deltakere som planlegger å enten fullføre eller begynne på en utdanning, vil det være naturlig å vektlegge opplæringsdomenet. Dette gjelder alle utdanningsnivåer fra grunnskole til de som planlegger utdanning på høyskole og universitet. Dette innebærer at opplæringen i større grad preges av temaene i dette domenet, og at det fokuseres på arbeidsmåter i skolen, studieteknikk og fagenes terminologi.

Vurdering og dokumentasjon

Den nasjonale dokumentasjonsordningen for norsk består av sentralt utarbeidete ferdighetsprøver på tre nivåer. I tillegg må læreren sørge for å gi deltakerne kontinuerlige tilbakemeldinger om den enkeltes språklige progresjon.

Avsluttende ferdighetsprøver

Det foreligger tre sentralt utviklede prøver, en for hvert av de tre første nivåene som er beskrevet i læreplanen. To prøver er avsluttende og dokumenterer et oppnådd språknivå, en prøve er til bruk underveis for deltaker på Spor 1 evt. også spor 2.

Prøve underveis:

- Norskprøve 1 for voksne innvandrere (nivå A1) (avvikles lokalt etter behov)

Avsluttende prøver:

- Norskprøve 2 for voksne innvandrere (nivå A2). Prøvebevis foreligger
- Norskprøve 3 for voksne innvandrere (nivå B1). Prøvebevis foreligger

Norskprøve 2 for voksne innvandrere (A2) og Norskprøve 3 for voksne innvandrere (B1) utarbeides sentralt og arrangeres på fastsatte datoer. For alle prøvene gjelder at deltakerne melder seg opp til prøven når han eller hun i samarbeid med læreren vurderer at nivået er nådd. Prøvene måler både muntlige og skriftlige ferdigheter slik de er beskrevet i planen. Deltakerne på Spor 1 kan ta bare den muntlige delen av prøvene.

Tilbakemelding til deltakerne underveis er en nødvendig del av opplæringen. Det virker bevisstgjørende og motiverende, og det fremmer læring. Som grunnlag for vurderingen kan læreren bruke deltakersamtaler, observasjoner og prøver. Eksempelprøver av *Norskprøve 1 for voksne innvandrere (A1)*, *Norskprøve 2 for voksne innvandrere (A2)* og *Norskprøve 3 for voksne innvandrere (B1)* kan brukes som vurdering underveis.

Mappevurdering

Mappevurdering kan gjøres på grunnlag av ulike oppgaver og arbeid deltakerne utfører som ledd i norskopplæringen. Mappen kan i tillegg inneholde dokumentasjon på ulike kvalifikasjoner deltakeren har, samt dokumentasjon på deltakelse i relevante aktiviteter. Dette kan være ekskursjoner, arbeidspraksis og skjema for egenvurdering. Mappen er både et metodisk verktøy og en vurdering underveis som dokumenterer hvor langt deltakeren er kommet i norskopplæringen.

Deltakervurdering

For å øke deltakernes ansvar for og bevissthet om egen læring, er det viktig at det tilrettelegges for at deltakerne får vurdere læringsprosessen, hva som støtter den og driver den framover, og hva som eventuelt har mindre læringsverdi.

Lærerkompetanse

Lærere som skal undervise etter læreplan i norsk og samfunnskunnskap for voksne innvandrere, bør ha faget norsk som andrespråk eller relevant migrasjonspedagogisk kompetanse. Lærere som skal undervise analfabeter, bør også ha kompetanse i lese- og skriveopplæring.

Den som skal undervise i samfunnskunnskap bør ha pedagogisk utdanning. Undervisningen i samfunnskunnskap skal skje på et språk deltakeren forstår godt, ikke nødvendigvis på morsmålet. Det oppfordres til å bruke tospråklige lærere der det er mulig. Andre innvandrere med tospråklig kompetanse og god innsikt i norske samfunnsforhold kan benyttes dersom de får en nødvendig pedagogisk opplæring og dersom dette kan skje i samarbeid med opplæringsstedet.

Spor I

Tilrettelagt for deltakere med liten eller ingen skolegang

Deltakerne er uvante med å bruke skrift som et redskap fordi de ikke har fått tilstrekkelig lese- og skriveopplæring på morsmålet. Deltakerne på Spor I er vant til å motta informasjon og lære gjennom muntlig språk, praktiske erfaringer og arbeid. Mangelen på skoleerfaring gjør at de også må arbeide med å utvikle strategier for læring samtidig som de tilegner seg norsk. Morsmålet deres vil være et viktig redskap i tilegnelsen av det nye språket. Opplæringen har en langsom progresjon. Målet for opplæringen for deltakerne på Spor I er at de skal få tilstrekkelige språkkunnskaper til å begynne på en utdanning eller gå ut i arbeidslivet.

Mål

Opplæringen på Spor 1 har både språkferdighetsmål og mål for grunnleggende lese- og skriveopplæring. Målene for henholdsvis skriftlige og muntlige ferdigheter slik de er utformet for de ulike nivåene i fagplanen, vil ikke løpe parallelt. Opplæring i muntlige språklige ferdigheter kan i den første fasen ikke basere seg på støtte i skriftspråket. For de fleste vil det være naturlig at målet for muntlige ferdigheter vil være på et høyere nivå enn målet for skriftlige ferdigheter.

For å lære å skrive og lese på et språk kreves det at deltakerne har et muntlig grunnlag på det språket de lærer å lese på. Når avkodingsprosessen skal læres, må deltakerne kunne gjenkjenne lydene i språket. For å forstå budskapet i tekster må deltakerne både ha et visst ordforråd og sosiale og kulturelle erfaringer. Uten dette muntlige grunnlaget vil leseopplæringen være av liten verdi fordi lesingen ikke blir funksjonell. Det er derfor nødvendig å jobbe mye med det muntlige språket før den grunnleggende lese- og skriveopplæringen begynner. Og det er nødvendig å fortsette med det muntlige språket parallelt med at deltakerne lærer å lese.

Målbeskrivelsen er derfor noe annerledes for Spor 1 enn for de to øvrige sporene.

Et realistisk mål for Spor 1 er å nå nivå 3 for muntlig og nivå 2 for skriftlig. Målene for muntlig og skriftlig vil derfor ikke være parallelle.

Grunnleggende lese- og skriveopplæring

Før deltakerne kan nå målene i de skriftlige ferdighetene slik de er uttrykt i nivåbeskrivelsene, må de få en grunnleggende skrive- og leseopplæring. Denne opplæringen kan skje både på norsk og på morsmålet. Opplæringen må skje systematisk i et tempo og med en progresjon som er tilpasset den enkelte deltaker.

Noen deltakere trenger lang tid på å ”knekke koden” og trenger mye eksplisitt trening i lydering. Andre oppdager systemet ganske snart og mer eller mindre av seg selv. Disse deltakerne trenger trening i å lese mye slik at de automatiserer ferdighetene. Videre vil alle ha mye behov for å trene på å lese og forstå innholdet i ulike typer tekster.

Når læreren skal velge lesestoff i opplæringen, er det viktig at lesestoffet gjenspeiler deltakernes behov og interesser. Tidlig i opplæringen er det mulig å gripe fatt i autentisk materiell som for eksempel reklame, skilter og korte informasjoner slik at lesing ikke bare blir noe som hører leseboka og skolen til. Det samme gjelder for valg av skriveoppgaver. Da er det også naturlig å komme inn på sjangrer som deltakerne kan bruke utenfor skolen. Det kan for eksempel være å skrive lister, fylle ut skjema, skrive enkle beskjeder, notere enkelt og skrive korte brev/e-post.

Deltakerne må selv få være med å sette opp mål for skrive- og leseopplæringen slik at den føles nyttig for dem. Dette vil kunne påvirke motivasjonen. Senere vil de kanskje justere og utvide målene sine fordi de oppdager at skriftkompetansen kan være både til nytte og glede. For noen kan målet være å lære seg grunnleggende lese- og skriveferdighet, det vil si å kunne skrive og lese enkel skrift som de har bruk for i dagliglivet, for andre kan det være å utvikle skriftkyndigheten slik at den kan brukes som redskap for å lære. Noen vil derfor bare nå de skriftlige ferdighetene i norsk på Nivå I, mens andre utvikler de skriftlige ferdighetene videre.

Mål

Mål for den grunnleggende lese- og skriveopplæringen

Skrive

- Kan skrive eget navn, adresse og tall som ordbilde
- Kan skrive huskelister, f.eks. handleliste, ordlister
- Kan skrive enkle tekster om gjøremål på skolen og hjemme, sammen med lærer eller andre deltakere

Lese

- Kan gjenkjenne frekvente ord som ordbilder, f.eks. navn, tall og skilt
- Kan identifisere bokstavene i alfabetet
- Kan knytte bokstavene til lyder
- Kan trekke lydene sammen til ord og korte setninger
- Kan lese med delvis automatiserte ferdigheter
- Kan lese enkle tekster med kjent innhold i langsomt tempo

Nivå I

Mål

Globale mål

- Kan forstå og bruke kjente dagligdagse uttrykk om konkrete og helt grunnleggende behov
- Kan presentere seg selv og andre og svare på og stille spørsmål om personlige forhold som hvor en bor, folk en kjenner og ting en har
- Kan samtale på en enkel måte når konteksten gir støtte og dersom samtalepartnern snakker langsomt og tydelig og er innstilt på å være støttende

Delmål

Lytte

- Kan gjenkjenne kjente ord og helt enkle fraser som angår egen person og familie og de nærmeste konkrete omgivelsene når det snakkes langsomt og tydelig og med lange pauser
- Kan forstå spørsmål og korte instruksjoner og følge helt enkle anvisninger når det snakkes langsomt og tydelig
- Kan forstå tall, uttrykk for mengde, priser og tidsangivelser
- Kan forstå dagligdagse uttrykk, spørsmål og beskjeder som rettes direkte til en dersom det snakkes langsomt og tydelig

Lese

- Kan forstå kjente navn, ord og veldig enkle setninger, for eksempel i beskjeder, på oppslag, i kataloger og i korte, enkle tekster hvis en leser teksten flere ganger og teksten er knyttet til kjente dagligdagse situasjoner
- Kan forstå hovedideen i enklere informasjonstekster og beskrivelser, spesielt hvis disse inneholder bilder som virker forklarende
- Kan følge korte, enkle instruksjoner og anvisninger, spesielt hvis de inneholder bilder

Snakke

- Kan bruke enkle fraser og setninger for å presentere seg selv og personer en kjenner
- Kan bruke enkeltstående setninger for å fortelle om mennesker og steder
- Kan komme med korte innøvde ytringer som passer i en gitt situasjon

Skrive

- Kan skrive ord, enkle fraser og setninger om seg selv og andre, om hvor en bor og hva en gjør
- Kan skrive korte enkle hilsener og invitasjoner ved å bruke enkeltstående setninger og faste fraser
- Kan skrive enkle beskjeder til personer en kjenner
- Kan fylle ut skjema med personlige opplysninger, for eksempel navn, nasjonalitet og adresse
- Kan binde sammen ord og fraser med enkle sammenbindingsord som for eksempel "og"

Samtale

- Kan samtale på en enkel måte, forutsatt at samtalepartnern snakker langsomt og tydelig og er støttende, for eksempel ved å omformulere og gjenta
- Kan presentere seg selv og andre og bruke enkle, vanlige hilsningsfraser
- Kan svare på og stille enkle spørsmål om personlige forhold, umiddelbare behov og emner en kjenner godt

Kjennetegn ved språket

Språklig bredde: Bruker et helt enkelt grunnleggende ordforråd og enkle fraser knyttet til personlige forhold og konkrete omgivelser.

Grammatikk: Har begrenset kontroll med noen få innøvde grammatiske strukturer og setningsmønstre.

Flyt: Produserer korte ytringer, hovedsakelig formularer, flytende, men bruker mye tid for å finne ord og uttrykk.

Samtale: Kommunikasjonen er helt avhengig av omformulering, gjentakelse og reparasjoner.

Sammenheng: Binder sammen ord og ordgrupper ved enkel sidestilling og bruk av bindeord som "og".

Innhold

Domener			
Personlig	Offentlig	Opplæring	Yrke/arbeidsliv
<ul style="list-style-type: none"> • Egen person og familie • Daglige rutiner • Mat, klær, bolig og helse • Familiebegivenheter • Fritidsaktiviteter • Tid, tall og tallbehandling 	<ul style="list-style-type: none"> • Transport i lokalmiljøet • Vær og årstider • Relevante institusjoner (barnehage, skole, bank, post) • Norgeskartet 	<ul style="list-style-type: none"> • Norskurs og skolehverdag • Tidligere utdanning og utdanningsønsker i Norge 	<ul style="list-style-type: none"> • Yrker deltakerne møter i dagliglivet • Arbeidserfaring • Ønsker om arbeid i Norge

Nivå 2

Mål

Globale mål

- Kan forstå ytringer og vanlige uttrykk på et enkelt og tydelig språk relatert til områder som er umiddelbart relevante (dvs. grunnleggende informasjon om egen person og familie, innkjøp, nære omgivelser og arbeid)
- Kan fortelle på en enkel måte om sin egen bakgrunn, de nære omgivelsene og ting som angår de umiddelbare behovene
- Kan samtale om enkle gjøremål og daglige rutiner når konteksten gir støtte

Delmål

Lytte

- Kan forstå ytringer og helt vanlige uttrykk på et enkelt og tydelig språk relatert til områder som er umiddelbart relevante, for eksempel i butikker og på transportmidler
- Kan identifisere temaet i samtaler, hvis det snakkes langsomt og tydelig
- Kan oppfatte hovedbudskapet i klare og enkle beskjeder og meldinger.
- Kan forstå nok til å følge enkle stedsanvisninger
- Kan oppfatte hovedpunkt i tv-nyheter med støtte i det visuelle
- Kan vanligvis forstå normert talespråk når det snakkes om kjente emner, men må av og til be om gjentakelser

Lese

- Kan lese og forstå svært korte, enkle tekster, der det brukes frekvente ord og et dagligdags språk
- Kan skumlese en tekst og finne bestemt informasjon i vanlig informasjonsmateriell, som for eksempel reklame, annonser, brosjyrer, menyer og rutetabeller
- Kan finne bestemt informasjon i enkelt skriftlig materiell, som for eksempel brev, brosjyrer og enkle, korte avistekster
- Kan lese og forstå korte og enkle personlige brev
- Kan forstå korte, enkle tekster knyttet til eget arbeid
- Kan forstå enkle bruksanvisninger
- Kan forstå vanlige skilt og oppslag

Snakke

- Kan bruke en rekke fraser og setninger for å presentere og beskrive egne og andres boforhold, tidligere og nåværende utdanning og eventuelt eget arbeid

- Kan fortelle om mennesker, steder og eiendeler på en enkel måte
- Kan gjengi en hendelse eller innholdet i en meget kort tekst for lyttere som er innstilt på å konsentrere seg
- Kan gi en kort innøvd presentasjon av et kjent emne

Skrive

- Kan skrive korte, enkle beskjeder og meldinger, for eksempel om fravær
- Kan skrive svært enkle personlige brev, f. eks. takkebrev
- Kan skrive enkelt om familie, boforhold, utdanning og yrke
- Kan fortelle en historie eller beskrive personlige opplevelser og aktiviteter som en liste av enkle fraser og setninger
- Kan binde grupper av ord sammen med bindeordene ”og”, ”men” og ”fordi”

Samtale

- Kan utveksle direkte og enkel informasjon om personlige forhold og kjente emner og forstå det som sies i enkle dagligdags samtaler dersom det snakkes tydelig og langsomt
- Kan utveksle korte sosiale fraser, og bruke vanlige former for hilsener og tiltale
- Kan komme med og svare på invitasjoner, forslag og unnskyldninger
- Kan si hva en liker og ikke liker
- Kan diskutere praktiske gjøremål på en enkel måte når en tiales direkte og det snakkes langsomt og tydelig
- Kan gjøre avtaler og diskutere hva en skal gjøre og hvor en skal gå
- Kan påkalle oppmerksomhet og indikere om en forstår
- Kan opprettholde en samtale med støtte

Kjennetegn ved språket

Språklig bredde: Bruker grunnleggende setningsmønstre og innøvd fraser i enkle og dagligdags situasjoner.

Grammatikk: Har begrenset kontroll med enkle grammatiske strukturer og setningsmønstre.

Flyt: Gjør seg forstått ved å bruke korte ytringer selv om pauser og omformuleringer er hyppige.

Samtale: Svarer på spørsmål og indikerer når en forstår, og kan opprettholde en samtale med støtte.

Sammenheng: Binder sammen ordgrupper ved hjelp av enkle bindeord som ”og”, ”men” og ”fordi”.

Innhold

Domener			
Personlig	Offentlig	Opplæring	Yrke/arbeidsliv
<ul style="list-style-type: none"> • Familie og boformer • Personlig økonomi • Kropp, helse og kosthold • Religion, tradisjoner, skikk og bruk • Fritid 	<ul style="list-style-type: none"> • Foreldre (samarbeid hjem-skole) • Høytider og feiringer • Norge i store trekk: tall, geografi, kommunikasjon og klima • Institusjoner (bibliotek osv) • Kulturtilbud i lokalmiljøet 	<ul style="list-style-type: none"> • Undervisningshverdagen, skolefag og arbeidsmåter • Tidligere utdanning og videre utdanningsmuligheter i Norge 	<ul style="list-style-type: none"> • Tidligere yrke og yrkesønsker i Norge • Jobbsøking og CV • Arbeidsmarked

Nivå 3

Mål

Globale mål

- Kan forstå hovedpunktene i informasjon som formidles på en klar og enkel måte og som er relatert til emner man kjenner fra arbeid, skole, hjem og fritid
- Kan gi en enkel sammenhengende framstilling om kjente emner og emner av personlig interesse. Kan fortelle om opplevelser, håp og planer og kort begrunne og forklare egne meninger
- Kan delta uforberedt i samtaler i de fleste situasjoner en møter i arbeid, skole, hjem og fritid

Delmål

Lytte

- Kan forstå hovedpunktene i klar normert tale om emner en kjenner fra skole, arbeid, hjem og fritid
- Kan forstå hovedpoengene i mange radio- og tv-programmer og enklere lydopptak om aktuelle saker eller tema av personlig eller faglig interesse når de blir framstilt relativt langsomt og tydelig
- Kan forstå hovedinnholdet og spesifikke detaljer i enkel faktainformasjon
- Kan følge hovedpunktene i samtaler som foregår rundt en, når samtalen foregår langsomt og det snakkes tydelig i et normert talespråk
- Kan følge med i en framstilling om et kjent emne, for eksempel en skoletime, når det snakkes klart og strukturert
- Kan forstå detaljerte anvisninger
- Kan slutte seg til betydningen av ukjente ord ut fra sammenhengen, og til meningen i ytringer der det forekommer ukjente ord
- Kan følge med i mange filmer med norsk tale, med støtte i handlingen og det visuelle
- Kan forstå noen vanlige dialektuttrykk fra lokalt miljø

Snakke

- Kan binde sammen fraser på en enkel måte for å beskrive egne erfaringer, opplevelser, drømmer, håp og planer
- Kan gjengi handling i en bok eller film
- Kan fortelle en historie
- Kan beskrive detaljer

- Kan beskrive følelser og reaksjoner
- Kan kort begrunne og forklare meninger, handlinger og planer
- Kan holde kort innøvde innlegg om kjente emner

Samtale

- Kan klare seg i de fleste samtaler som forekommer i dagliglivet.
- Kan delta uforberedt i samtaler om kjente eller dagligdagse emner og emner av personlig interesse
- Kan ta del i en enkel og godt strukturert formell debatt med utveksling av faktisk informasjon knyttet til et kjent emne
- Kan uttrykke meninger og utveksle informasjon om kjente emner og emner av personlig interesse
- Kan uttrykke synspunkter, meninger, enighet og uenighet på en høflig måte
- Kan etablere kontakt, bruke hilsningsfraser, vedlikeholde og avslutte en samtale
- Kan trekke samtalepartnere med i samtalen.
- Kan spørre om oppklaringer
- Kan spørre om bekreftelse på og hjelp til riktig bruk av språklig uttrykk
- Kan gjenopprette kommunikasjonen når samtalen stopper opp
- Kan gi uttrykk for felles forståelse

Kjennetegn ved språket

Språklig bredde: Har godt nok språk og stort nok ordforråd til å uttrykke seg med en del omskrivninger og pauser om emner som familie, fritid, arbeid og aktuelle hendelser.

Grammatikk: Har et forråd av frekvent brukte mønstre som brukes rimelig korrekt.

Flyt: I fri produksjon er leting etter ord og korrekte former og reparasjoner tydelig, men dette hindrer sjelden forståelsen.

Samtale: Kan starte, opprettholde og avslutte en samtale om kjente emner og emner av personlig interesse og kan bekrefte felles forståelse.

Sammenheng: Binder sammen en rekke av kortere elementer til en sammenhengende lineær sekvens.

Innhold

Domener			
Personlig	Offentlig	Opplæring	Yrke/arbeidsliv
<ul style="list-style-type: none"> • Familierelasjoner (eldreomsorg, barneoppdragelse, kjønnsroller) • Boligforhold og bomiljø 	<ul style="list-style-type: none"> • Grunnleggende verdier: likestilling, ytringsfrihet, trosfrihet • Velferdssamfunnet: rettigheter og plikter (helsevesen) • Media og massekommunikasjon • Norge før og nå: fra bonde-samfunn til moderne samfunn, utvandring og innvandring 	<ul style="list-style-type: none"> • Fagterminologi i aktuelle skolefag • Skolesystemet i Norge • Voksenopplæring og etter-utdanningsmuligheter i Norge (livslang læring) 	<ul style="list-style-type: none"> • Arbeidsplasser og jobbmuligheter i Norge • Jobbsøkningsmetoder, CV, intervju, søknad • Arbeidsmiljø, lønn, rettigheter og plikter, fagforening

Spor 2

Tilrettelagt for deltakere som har en viss skolegang

Deltakerne er vant til å bruke skriftspråket som redskap for læring, men mange kan ha bakgrunn fra en skoletradisjon der reproduksjon av kunnskaper står sentralt. Derfor må de arbeide med å utvikle læringsstrategier som er viktige i det norske skolesystemet, blant annet ansvar for egen læring, kritisk tilnærming til og refleksjon rundt lærestoffet. Mange har en viss kompetanse i et fremmedspråk, en erfaring som er nyttig for å utvikle språklig bevissthet som kan brukes i norskinnlæringen. Opplæringen har en middels progresjon. Målet for opplæringen for deltakerne på Spor 2 er å komme opp et slikt språklig nivå at de kan fullføre grunnskole, begynne med videregående opplæring eller gå ut i arbeidslivet.

Avhengig av om målet for opplæringen er å gå ut i arbeidslivet eller videre skolegang kan man i opplæringen legge vekt på henholdsvis yrkeslivsdomenet eller opplæringsdomenet.

Nivå I

Mål

Globale mål

- Kan forstå og bruke kjente dagligdagse uttrykk om konkrete og helt grunnleggende behov
- Kan presentere seg selv og andre og svare på og stille spørsmål om personlige forhold som hvor en bor, folk en kjenner og ting en har
- Kan samtale på en enkel måte når konteksten gir støtte og dersom samtalepartnern snakker langsomt og tydelig og er innstilt på å være støttende

Delmål

Lytte

- Kan gjenkjenne kjente ord og helt enkle fraser som angår egen person og familie og de nærmeste konkrete omgivelsene når det snakkes langsomt og tydelig og med lange pauser
- Kan forstå spørsmål og korte instruksjoner og følge helt enkle anvisninger når det snakkes langsomt og tydelig
- Kan forstå tall, uttrykk for mengde, priser og tidsangivelser
- Kan forstå dagligdagse uttrykk, spørsmål og beskjeder som rettes direkte til en dersom det snakkes langsomt og tydelig

Lese

- Kan forstå kjente navn, ord og veldig enkle setninger, for eksempel i beskjeder, på oppslag, i kataloger og i korte, enkle tekster hvis en leser teksten flere ganger og teksten er knyttet til kjente dagligdagse situasjoner
- Kan forstå hovedideen i enklere informasjonstekster og beskrivelser, spesielt hvis disse inneholder bilder som virker forklarende
- Kan følge korte, enkle instruksjoner og anvisninger, spesielt hvis de inneholder bilder

Snakke

- Kan bruke enkle fraser og setninger for å presentere seg selv og personer en kjenner
- Kan bruke enkeltstående setninger for å fortelle om mennesker og steder
- Kan komme med korte innøvde ytringer som passer i en gitt situasjon

Skrive

- Kan skrive ord, enkle fraser og setninger om seg selv og andre, om hvor en bor og hva en gjør
- Kan skrive korte enkle hilsener og invitasjoner ved å bruke enkeltstående setninger og faste fraser
- Kan skrive enkle beskjeder til personer en kjenner
- Kan fylle ut skjema med personlige opplysninger, for eksempel navn, nasjonalitet og adresse
- Kan binde sammen ord og fraser med enkle sammenbindingsord som for eksempel "og"

Samtale

- Kan samtale på en enkel måte, forutsatt at samtalepartnern snakker langsomt og tydelig og er støttende, for eksempel ved å omformulere og gjenta
- Kan presentere seg selv og andre og bruke enkle, vanlige hilsningsfraser
- Kan svare på og stille enkle spørsmål om personlige forhold, umiddelbare behov og emner en kjenner godt

Kjennetegn ved språket

Språklig bredde: Bruker et helt enkelt grunnleggende ordforråd og enkle fraser knyttet til personlige forhold og konkrete omgivelser.

Grammatikk: Har begrenset kontroll med noen få innøvde grammatiske strukturer og setningsmønstre.

Flyt: Produserer korte ytringer, hovedsakelig formularer, flytende, men bruker mye tid for å finne ord og uttrykk.

Samtale: Kommunikasjonen er helt avhengig av omformulering, gjentakelse og reparasjoner.

Sammenheng: Binder sammen ord og ordgrupper ved enkel sidestilling og bruk av bindeord som "og".

Innhold

Domener			
Personlig	Offentlig	Opplæring	Yrke/arbeidsliv
<ul style="list-style-type: none"> • Egen person og familie • Daglige rutiner • Mat, klær, bolig og helse • Familiebegivenheter • Fritidsaktiviteter • Tid, tall og tallbehandling 	<ul style="list-style-type: none"> • Transport i lokalmiljøet • Vær og årstider • Relevante institusjoner (barnehage, skole, bank, post) • Norgeskartet 	<ul style="list-style-type: none"> • Norskkurs og skolehverdag • Tidligere utdanning og utdanningsønsker i Norge 	<ul style="list-style-type: none"> • Yrker deltakerne møter i dagliglivet • Arbeidserfaring • Ønsker om arbeid i Norge

Nivå 2

Mål

Globale mål

- Kan forstå ytringer og vanlige uttrykk på et enkelt og tydelig språk relatert til områder som er umiddelbart relevante (dvs. grunnleggende informasjon om egen person og familie, innkjøp, nære omgivelser og arbeid)
- Kan fortelle på en enkel måte om sin egen bakgrunn, de nære omgivelsene og ting som angår de umiddelbare behovene
- Kan samtale om enkle gjøremål og daglige rutiner når konteksten gir støtte

Delmål

Lytte

- Kan forstå ytringer og helt vanlige uttrykk på et enkelt og tydelig språk relatert til områder som er umiddelbart relevante, for eksempel i butikker og på transportmidler
- Kan identifisere temaet i samtaler, hvis det snakkes langsomt og tydelig
- Kan oppfatte hovedbudskapet i klare og enkle beskjeder og meldinger.
- Kan forstå nok til å følge enkle stedsanvisninger
- Kan oppfatte hovedpunkt i tv-nyheter med støtte i det visuelle
- Kan vanligvis forstå normert talespråk når det snakkes om kjente emner, men må av og til be om gjentakelser

Lese

- Kan lese og forstå svært korte, enkle tekster, der det brukes frekvente ord og et dagligdags språk
- Kan skumlese en tekst og finne bestemt informasjon i vanlig informasjonsmateriell, som for eksempel reklame, annonser, brosjyrer, menyer og rutetabeller
- Kan finne bestemt informasjon i enkelt skriftlig materiell, som for eksempel brev, brosjyrer og enkle, korte avistekster
- Kan lese og forstå korte og enkle personlige brev
- Kan forstå korte, enkle tekster knyttet til eget arbeid
- Kan forstå enkle bruksanvisninger
- Kan forstå vanlige skilt og oppslag

Snakke

- Kan bruke en rekke fraser og setninger for å presentere og beskrive egne og andres boforhold, tidligere og nåværende utdanning og eventuelt eget arbeid

- Kan fortelle om mennesker, steder og eiendeler på en enkel måte
- Kan gjengi en hendelse eller innholdet i en meget kort tekst for lyttere som er innstilt på å konsentrere seg
- Kan gi en kort innøvd presentasjon av et kjent emne

Skrive

- Kan skrive korte, enkle beskjeder og meldinger, for eksempel om fravær
- Kan skrive svært enkle personlige brev, f. eks. takkebrev
- Kan skrive enkelt om familie, boforhold, utdanning og yrke
- Kan fortelle en historie eller beskrive personlige opplevelser og aktiviteter som en liste av enkle fraser og setninger
- Kan binde grupper av ord sammen med bindeordene "og", "men" og "fordi"

Samtale

- Kan utveksle direkte og enkel informasjon om personlige forhold og kjente emner og forstå det som sies i enkle dagligdags samtaler dersom det snakkes tydelig og langsomt
- Kan utveksle korte sosiale fraser, og bruke vanlige former for hilsener og tiltale
- Kan komme med og svare på invitasjoner, forslag og unnskyldninger
- Kan si hva en liker og ikke liker
- Kan diskutere praktiske gjøremål på en enkel måte når en tiales direkte og det snakkes langsomt og tydelig
- Kan gjøre avtaler og diskutere hva en skal gjøre og hvor en skal gå
- Kan påkalle oppmerksomhet og indikere om en forstår
- Kan opprettholde en samtale med støtte

Kjennetegn ved språket

Språklig bredde: Bruker grunnleggende setningsmønster og innøvd fraser i enkle og dagligdags situasjoner.

Grammatikk: Har begrenset kontroll med enkle grammatiske strukturer og setningsmønstre.

Flyt: Gjør seg forstått ved å bruke korte ytringer selv om pauser og omformuleringer er hyppige.

Samtale: Svarer på spørsmål og indikerer når en forstår, og kan opprettholde en samtale med støtte.

Sammenheng: Binder sammen ordgrupper ved hjelp av enkle bindeord som "og", "men" og "fordi".

Innhold

Domener			
Personlig	Offentlig	Opplæring	Yrke/arbeidsliv
<ul style="list-style-type: none"> • Familie og boformer • Personlig økonomi • Kropp, helse og kosthold • Religion, tradisjoner, skikk og bruk • Fritid 	<ul style="list-style-type: none"> • Foreldre (samarbeid hjem-skole) • Høytider og feiringer • Norge i store trekk: tall, geografi, kommunikasjon og klima • Institusjoner (bibliotek osv) • Kulturtilbud i lokalmiljøet 	<ul style="list-style-type: none"> • Undervisningshverdagen, skolefag og arbeidsmåter • Tidligere utdanning og videre utdanningsmuligheter i Norge 	<ul style="list-style-type: none"> • Tidligere yrke og yrkesønsker i Norge • Jobbsøking og CV • Arbeidsmarked

Nivå 3

Mål

Globale mål

- Kan forstå hovedpunktene i informasjon som formidles på en klar og enkel måte og som er relatert til emner man kjenner fra arbeid, skole, hjem og fritid
- Kan gi en enkel sammenhengende framstilling om kjente emner og emner av personlig interesse. Kan fortelle om opplevelser, håp og planer og kort begrunne og forklare egne meninger
- Kan delta uforberedt i samtaler i de fleste situasjoner en møter i arbeid, skole, hjem og fritid

Delmål

Lytte

- Kan forstå hovedpunktene i klar normert tale om emner en kjenner fra skole, arbeid, hjem og fritid
- Kan forstå hovedpoengene i mange radio- og tv-programmer og enklere lydopptak om aktuelle saker eller tema av personlig eller faglig interesse når de blir framstilt relativt langsomt og tydelig
- Kan forstå hovedinnholdet og spesifikke detaljer i enkel faktainformasjon.
- Kan følge hovedpunktene i samtaler som foregår rundt en, når samtalen foregår langsomt og det snakkes tydelig i et normert talespråk
- Kan følge med i en fremstilling om et kjent emne, for eksempel en skoletime, når det snakkes klart og strukturert
- Kan forstå detaljerte anvisninger
- Kan slutte seg til betydningen av ukjente ord ut fra sammenhengen, og til meningen i ytringer der det forekommer ukjente ord
- Kan følge med i mange filmer med norsk tale, med støtte i handlingen og det visuelle
- Kan forstå noen vanlige dialektuttrykk fra lokalt miljø

Lese

- Kan forstå tekster som er skrevet i et direkte og klart språk og hvor innholdet er klart strukturert
- Kan forstå tekster knyttet til egne interesser og egen jobb
- Kan forstå beskrivelser av hendelser, følelser og ønsker i personlige brev
- Kan finne og forstå relevant informasjon f. eks. i brev, brosjyrer og korte, offentlige brev og kunngjøringer
- Kan søke etter og finne spesifikk informasjon i en lengre eller flere kortere tekster
- Kan finne viktige hovedpunkter i avisartikler om kjente emner eller hendelser
- Kan gjenkjenne hovedlinjene og hovedmeningen i en saktekst
- Kan forstå bruksanvisninger som er klart skrevet

Snakke

- Kan binde sammen fraser på en enkel måte for å beskrive egne erfaringer, opplevelser, drømmer, håp og planer.
- Kan gjengi handling i en bok eller film.
- Kan fortelle en historie
- Kan beskrive detaljer.
- Kan beskrive følelser og reaksjoner.
- Kan kort begrunne og forklare meninger, handlinger og planer.
- Kan holde korte innøvd innlegg om kjente emner.

Skrive

- Kan skrive forståelig sammenhengende tekst ved å binde enkle setninger sammen i en kronologisk sekvens
- Kan skrive enkel tekst med en del detaljerte beskrivelser om kjente emner eller emner av personlig interesse
- Kan fortelle en historie eller gjengi handling i en film eller en bok.
- Kan skrive enkle personlige brev
- Kan beskrive egne opplevelser, erfaringer, planer, drømmer og håp
- Kan beskrive egne reaksjoner og synspunkter på opplevelser og erfaringer
- Kan kort forklare og begrunne meninger og gjøre rede for holdninger
- Kan skrive meget korte formelle tekster med faktisk informasjon og begrunnelse

Samtale

- Kan klare seg i de fleste samtaler som forekommer i dagliglivet.
- Kan delta uforberedt i samtaler om kjente eller dagligdagse emner og emner av personlig interesse
- Kan ta del i en enkel og godt strukturert formell debatt med utveksling av faktisk informasjon knyttet til et kjent emne
- Kan uttrykke meninger og utveksle informasjon om kjente emner og emner av personlig interesse
- Kan uttrykke synspunkter, meninger, enighet og uenighet på en høflig måte
- Kan etablere kontakt, bruke hilsningsfraser, vedlikeholde og avslutte en samtale
- Kan trekke samtalepartneren med i samtalen
- Kan spørre om oppklaringer
- Kan spørre om bekreftelse på og hjelp til riktig bruk av språklige uttrykk
- Kan gjenopprette kommunikasjonen når samtalen stopper opp
- Kan gi uttrykk for felles forståelse

Kjennetegn ved språket

Språklig bredde: Har godt nok språk og stort nok ordforråd til å uttrykke seg med en del omskrivinger og pauser om emner som familie, fritid, arbeid og aktuelle opplevelser.

Grammatikk: Har et forråd av frekvent brukte mønstre som brukes rimelig korrekt.

Flyt: I fri produksjon er leting etter ord og korrekte former og reparasjoner tydelig, men dette hindrer sjelden forståelsen.

Samtale: Kan starte, opprettholde og avslutte en samtale om kjente emner og emner av personlig interesse og kan bekrefte felles forståelse.

Sammenheng: Binder sammen en rekke av kortere elementer til en sammenhengende kronologisk sekvens.

Innhold

Domener			
Personlig	Offentlig	Opplæring	Yrke/arbeidsliv
<ul style="list-style-type: none"> • Familierelasjoner (eldreomsorg, barneoppdragelse, kjønnsroller) • Boligforhold og bomiljø 	<ul style="list-style-type: none"> • Grunnleggende verdier: likestilling, ytringsfrihet, trosfrihet • Velferdssamfunnet: rettigheter og plikter (helsevesen) • Media og massekommunikasjon • Norge før og nå: fra bondesamfunn til moderne samfunn, utvandring og innvandring 	<ul style="list-style-type: none"> • Fagterminologi i aktuelle skolefag • Skolesystemet i Norge • Voksenopplæring og etterutanningsmuligheter i Norge (livslang læring) 	<ul style="list-style-type: none"> • Arbeidsplasser og jobbmuligheter i Norge • Jobbsøkningsmetoder, CV, intervju, søknad • Arbeidsmiljø, lønn, rettigheter og plikter; fagforening

Spor 3

Tilrettelagt for deltakere som har god allmennutdanning

Noen har også avsluttet utdanning på høyskole- eller universitetsnivå. Deltakerne er vant til å lese seg til kunnskap og har lært ett eller flere fremmedspråk på skolen. Mange har språklig bevissthet, effektive læringsstrategier og arbeider selvstendig. Opplæringen har en rask progresjon. Målet for deltakerne på Spor 3 vil ofte være å nå et norskspråklig nivå som åpner for inntak til videregående opplæring, høyere utdanning eller som gjør det mulig å gå ut i ulike yrker.

Nivå I

Mål

Globale mål

- Kan forstå og bruke kjente dagligdagse uttrykk om konkrete og helt grunnleggende behov
- Kan presentere seg selv og andre og svare på og stille spørsmål om personlige forhold som hvor en bor, folk en kjenner og ting en har
- Kan samtale på en enkel måte når konteksten gir støtte og dersom samtalepartnern snakker langsomt og tydelig og er innstilt på å være støttende

Delmål

Lytte

- Kan gjenkjenne kjente ord og helt enkle fraser som angår egen person og familie og de nærmeste konkrete omgivelsene når det snakkes langsomt og tydelig og med lange pauser
- Kan forstå spørsmål og korte instruksjoner og følge helt enkle anvisninger når det snakkes langsomt og tydelig
- Kan forstå tall, uttrykk for mengde, priser og tidsangivelser
- Kan forstå dagligdagse uttrykk, spørsmål og beskjeder som rettes direkte til en dersom det snakkes langsomt og tydelig

Lese

- Kan forstå kjente navn, ord og veldig enkle setninger, for eksempel i beskjeder, på oppslag, i kataloger og i korte, enkle tekster hvis en leser teksten flere ganger og teksten er knyttet til kjente dagligdagse situasjoner
- Kan forstå hovedideen i enklere informasjonstekster og beskrivelser, spesielt hvis disse inneholder bilder som virker forklarende
- Kan følge korte, enkle instruksjoner og anvisninger, spesielt hvis de inneholder bilder

Snakke

- Kan bruke enkle fraser og setninger for å presentere seg selv og personer en kjenner
- Kan bruke enkeltstående setninger for å fortelle om mennesker og steder
- Kan komme med korte innøvde ytringer som passer i en gitt situasjon

Kjennetegn ved språket

Språklig bredde: Bruker helt enkelt grunnleggende ordforråd og enkle fraser knyttet til personlige forhold og konkrete omgivelser.

Grammatikk: Har begrenset kontroll med noen få innøvde grammatiske strukturer og setningsmønstre.

Flyt: Produserer korte ytringer, hovedsakelig formularer, flytende, men bruker mye tid for å finne ord og uttrykk.

Samtale: Kommunikasjonen er helt avhengig av omformulering, gjentakelse og reparasjoner.

Sammenheng: Binder sammen ord og ordgrupper ved enkel sidestilling og bruk av bindeord som "og".

Skrive

- Kan skrive ord, enkle fraser og setninger om seg selv og andre, om hvor en bor og hva en gjør
- Kan skrive korte enkle hilsener og invitasjoner ved å bruke enkeltstående setninger og faste fraser
- Kan skrive enkle beskjeder til personer en kjenner
- Kan fylle ut skjema med personlige opplysninger, for eksempel navn, nasjonalitet og adresse
- Kan binde sammen ord og fraser med enkle sammenbindingsord som for eksempel "og"

Samtale

- Kan samtale på en enkel måte, forutsatt at samtalepartnern snakker langsomt og tydelig og er støttende, for eksempel ved å omformulere og gjenta
- Kan presentere seg selv og andre og bruke enkle, vanlige hilsningsfraser
- Kan svare på og stille enkle spørsmål om personlige forhold, umiddelbare behov og emner en kjenner godt

Innhold

Domener			
Personlig	Offentlig	Opplæring	Yrke/arbeidsliv
<ul style="list-style-type: none"> • Egen person og familie • Daglige rutiner • Mat, klær, bolig og helse • Familiebegivenheter • Fritidsaktiviteter • Tid, tall og tallbehandling 	<ul style="list-style-type: none"> • Transport i lokalmiljøet • Vær og årstider • Relevante institusjoner (barnehage, skole, bank, post) • Norgeskartet 	<ul style="list-style-type: none"> • Norskkurs og skolehverdag • Tidligere utdanning og utdanningsønsker i Norge 	<ul style="list-style-type: none"> • Yrker deltakerne møter i dagliglivet • Arbeidserfaring • Ønsker om arbeid i Norge

Nivå 2

Mål

Globale mål

- Kan forstå ytringer og vanlige uttrykk på et enkelt og tydelig språk relatert til områder som er umiddelbart relevante (dvs. grunnleggende informasjon om egen person og familie, innkjøp, nære omgivelser og arbeid)
- Kan fortelle på en enkel måte om sin egen bakgrunn, de nære omgivelsene og ting som angår de umiddelbare behovene
- Kan samtale om enkle gjøremål og daglige rutiner når konteksten gir støtte

Delmål

Lytte

- Kan forstå ytringer og helt vanlige uttrykk på et enkelt og tydelig språk relatert til områder som er umiddelbart relevante, for eksempel i butikker og på transportmidler
- Kan identifisere temaet i samtaler, hvis det snakkes langsamt og tydelig
- Kan oppfatte hovedbudskapet i klare og enkle beskjeder og meldinger.
- Kan forstå nok til å følge enkle stedsanvisninger
- Kan oppfatte hovedpunkt i tv-nyheter med støtte i det visuelle
- Kan vanligvis forstå normert talespråk når det snakkes om kjente emner, men må av og til be om gjentakelser

Lese

- Kan lese og forstå svært korte, enkle tekster, der det brukes frekvente ord og et dagligdags språk
- Kan skumlese en tekst og finne bestemt informasjon i vanlig informasjons-materiell, som for eksempel reklame, annonser, brosjyrer, menyer og rutetabeller
- Kan finne bestemt informasjon i enkelt skriftlig materiell, som for eksempel brev, brosjyrer og enkle, korte avistekster
- Kan lese og forstå korte og enkle personlige brev
- Kan forstå korte, enkle tekster knyttet til eget arbeid
- Kan forstå enkle bruksanvisninger
- Kan forstå vanlige skilt og oppslag

Snakke

- Kan bruke en rekke fraser og setninger for å presentere og beskrive egne og andres boforhold, tidligere og nåværende utdanning og eventuelt eget arbeid

- Kan fortelle om mennesker, steder og eiendeler på en enkel måte
- Kan gjengi en hendelse eller innholdet i en meget kort tekst for lyttere som er innstilt på å konsentrere seg
- Kan gi en kort innøvd presentasjon av et kjent emne

Skrive

- Kan skrive korte, enkle beskjeder og meldinger, for eksempel om fravær
- Kan skrive svært enkle personlige brev, f. eks. takkebrev
- Kan skrive enkelt om familie, boforhold, utdanning og yrke
- Kan fortelle en historie eller beskrive personlige opplevelser og aktiviteter som en liste av enkle fraser og setninger
- Kan binde grupper av ord sammen med bindeordene "og", "men" og "fordi"

Samtale

- Kan utveksle direkte og enkel informasjon om personlige forhold og kjente emner og forstå det som sies i enkle dagligdags samtaler dersom det snakkes tydelig og langsamt
- Kan utveksle korte sosiale fraser, og bruke vanlige former for hilsener og tiltale
- Kan komme med og svare på invitasjoner, forslag og unnskyldninger
- Kan si hva en liker og ikke liker
- Kan diskutere praktiske gjøremål på en enkel måte når en tiales direkte og det snakkes langsamt og tydelig
- Kan gjøre avtaler og diskutere hva en skal gjøre og hvor en skal gå
- Kan påkalle oppmerksomhet og indikere om en forstår
- Kan opprettholde en samtale med støtte

Kjennetegn ved språket

Språklig bredde: Bruker grunnleggende setningsmønster og innøvd fraser i enkle og dagligdags situasjoner.

Grammatikk: Har begrenset kontroll med enkle grammatiske strukturer og setningsmønstre.

Flyt: Gjør seg forstått ved å bruke korte ytringer selv om pauser og omformuleringer er hyppige.

Samtale: Svarer på spørsmål og indikerer når en forstår, og kan opprettholde en samtale med støtte.

Sammenheng: Binder sammen ordgrupper ved hjelp av enkle bindeord som "og", "men" og "fordi".

Innhold

Domener			
Personlig	Offentlig	Opplæring	Yrke/arbeidsliv
<ul style="list-style-type: none"> • Familie og boformer • Personlig økonomi • Kropp, helse og kosthold • Religion, tradisjoner, skikk og bruk • Fritid 	<ul style="list-style-type: none"> • Foreldre (samarbeid hjem-skole) • Høytider og feiringer • Norge i store trekk: tall, geografi, kommunikasjon og klima • Institusjoner (bibliotek osv) • Kulturtilbud i lokalmiljøet 	<ul style="list-style-type: none"> • Undervisningshverdagen, skolefag og arbeidsmåter • Tidligere utdanning og videre utdanningsmuligheter i Norge 	<ul style="list-style-type: none"> • Tidligere yrke og yrkesønsker i Norge • Jobbsøking og CV • Arbeidsmarked

Nivå 3

Mål

Globale mål

- Kan forstå hovedpunktene i informasjon som formidles på en klar og enkel måte og som er relatert til emner man kjenner fra arbeid, skole, hjem og fritid
- Kan gi en enkel sammenhengende framstilling om kjente emner og emner av personlig interesse. Kan fortelle om opplevelser, håp og planer og kort begrunne og forklare egne meninger
- Kan delta uforberedt i samtaler i de fleste situasjoner en møter i arbeid, skole, hjem og fritid

Delmål

Lytte

- Kan forstå hovedpunktene i klar normert tale om emner en kjenner fra skole, arbeid, hjem og fritid
- Kan forstå hovedpoengene i mange radio- og tv-programmer og enklere lydopptak om aktuelle saker eller tema av personlig eller faglig interesse når de blir framstilt relativt langsomt og tydelig
- Kan forstå hovedinnholdet og spesifikke detaljer i enkel faktainformasjon.
- Kan følge hovedpunktene i samtaler som foregår rundt en, når samtalen foregår langsomt og det snakkes tydelig i et normert talespråk
- Kan følge med i en framstilling om et kjent emne, for eksempel en skoletime, når det snakkes klart og strukturert
- Kan forstå detaljerte anvisninger
- Kan slutte seg til betydningen av ukjente ord ut fra sammenhengen, og til meningen i ytringer der det forekommer ukjente ord
- Kan følge med i mange filmer med norsk tale, med støtte i handlingen og det visuelle
- Kan forstå noen vanlige dialektuttrykk fra lokalt miljø

Lese

- Kan forstå tekster som er skrevet i et direkte og klart språk og hvor innholdet er klart strukturert
- Kan forstå tekster knyttet til egne interesser og egen jobb
- Kan forstå beskrivelser av hendelser, følelser og ønsker i personlige brev
- Kan finne og forstå relevant informasjon f. eks. i brev, brosjyrer og korte, offentlige brev og kunngjøringer
- Kan søke etter og finne spesifikk informasjon i en lengre eller flere kortere tekster
- Kan finne viktige hovedpunkter i avisartikler om kjente emner eller hendelser
- Kan gjenkjenne hovedlinjene og hovedmeningen i en saktekst
- Kan forstå bruksanvisninger som er klart skrevet

Snakke

- Kan binde sammen fraser på en enkel måte for å beskrive egne erfaringer, opplevelser, drømmer, håp og planer
- Kan gjengi handling i en bok eller film
- Kan fortelle en historie
- Kan beskrive detaljer
- Kan beskrive følelser og reaksjoner
- Kan kort begrunne og forklare meninger, handlinger og planer
- Kan holde korte innøvd innlegg om kjente emner

Skrive

- Kan skrive forståelig sammenhengende tekst ved å binde enkle setninger sammen i en kronologisk sekvens
- Kan skrive enkel tekst med en del detaljerte beskrivelser om kjente emner eller emner av personlig interesse
- Kan fortelle en historie eller gjengi handling i en film eller en bok.
- Kan skrive enkle personlige brev
- Kan beskrive egne opplevelser, erfaringer, planer, drømmer og håp
- Kan beskrive egne reaksjoner og synspunkter på opplevelser og erfaringer
- Kan kort forklare og begrunne meninger og gjøre rede for holdninger
- Kan skrive meget korte formelle tekster med faktisk informasjon og begrunnelse

Samtale

- Kan klare seg i de fleste samtaler som forekommer i dagliglivet.
- Kan delta uforberedt i samtaler om kjente eller dagligdagse emner og emner av personlig interesse
- Kan ta del i en enkel og godt strukturert formell debatt med utveksling av faktisk informasjon knyttet til et kjent emne
- Kan uttrykke meninger og utveksle informasjon om kjente emner og emner av personlig interesse
- Kan uttrykke synspunkter, meninger, enighet og uenighet på en høflig måte
- Kan etablere kontakt, bruke hilsningsfraser, vedlikeholde og avslutte en samtale
- Kan trekke samtalepartneren med i samtalen
- Kan spørre om oppklaringer
- Kan spørre om bekreftelse på og hjelp til riktig bruk av språklige uttrykk
- Kan gjenopprette kommunikasjonen når samtalen stopper opp
- Kan gi uttrykk for felles forståelse

Kjennetegn ved språket

Språklig bredde: Har godt nok språk og stort nok ordforråd til å uttrykke seg med en del omskrivinger og pauser om emner som familie, fritid, arbeid og aktuelle opplevelser.

Grammatikk: Har et forråd av frekvent brukte mønstre som brukes rimelig korrekt.

Flyt: I fri produksjon er leting etter ord og korrekte former og reparasjoner tydelig, men dette hindrer sjelden forståelsen.

Samtale: Kan starte, opprettholde og avslutte en samtale om kjente emner og emner av personlig interesse og kan bekrefte felles forståelse.

Sammenheng: Binder sammen en rekke av kortere elementer til en sammenhengende lineær sekvens.

Innhold

Domener			
Personlig	Offentlig	Opplæring	Yrke/arbeidsliv
<ul style="list-style-type: none"> • Familierelasjoner (eldreomsorg, barneoppdragelse, kjønnsroller) • Boligforhold og bomiljø 	<ul style="list-style-type: none"> • Grunnleggende verdier: likestilling, ytringsfrihet, trosfrihet • Velferdssamfunnet: rettigheter og plikter (helsevesen) • Media og massekommunikasjon • Norge før og nå: fra bondesamfunn til moderne samfunn, utvandring og innvandring 	<ul style="list-style-type: none"> • Fagterminologi i aktuelle skolefag • Skolesystemet i Norge • Voksenopplæring og etterutanningsmuligheter i Norge (livslang læring) 	<ul style="list-style-type: none"> • Arbeidsplasser og jobbmuligheter i Norge • Jobbsøkningsmetoder, CV, intervju, søknad • Arbeidsmiljø, lønn, rettigheter og plikter, fagforening

Nivå 4

Mål

Globale mål

- Kan forstå hovedinnholdet i informasjon der det brukes et komplekst språk og der emnene kan være både konkrete og abstrakte, allmenne og faglige (knyttet til eget fagfelt)
- Kan gi en klar og detaljert framstilling innenfor et vidt spekter av emner. Kan forklare synspunkter og argumentere for og imot standpunkter
- Kan bruke språket så flytende og spontant at en samtale kan gjennomføres uten vansker

Delmål

Lytte

- Kan forstå hovedinnholdet i informasjon der det brukes et komplekst språk, og en del idiomatiske uttrykk, og der emnene kan være både konkrete og abstrakte, allmenne og faglige
- Kan forstå de fleste samtaler rundt seg
- Kan forstå i detalj det som sies henvedt til en selv, når det brukes normalisert tale
- Kan følge lange innlegg og kompleks argumentasjon når emnet er rimelig kjent og formidlingen av stoffet er godt strukturert
- Kan følge hovedideene i forelesninger, foredrag og presentasjoner der det uttrykkes komplekse ideer på et komplekst språk
- Kan forstå meldinger om konkrete og abstrakte emner på et normalisert språk med normal hastighet
- Kan forstå de fleste nyhets- og aktualitetsprogram på radio og tv
- Kan forstå flesteparten av norske filmer med normert tale
- Kan forstå innholdet i radiodokumentarer, intervjuer og underholdningsprogram, og kan identifisere holdninger og synspunkter

Lese

- Kan lese artikler og rapporter om aktuelle problemer, der forfatteren gir uttrykk for egne holdninger og synspunkter
- Kan lese samtidslitteratur med et visst utbytte
- Kan forstå lange og komplekse skriftlige instruksjoner innenfor sitt eget fagfelt
- Kan avpasse lesestil og lesehastighet til ulike tekster
- Kan skimlese lange og komplekse tekster og finne relevante detaljer
- Kan raskt og enkelt identifisere innhold og relevant informasjon i artikler og rapporter innenfor en rekke emner

Snakke

- Kan presentere klare, detaljerte beskrivelser av et vidt spekter av emner relatert til egne interesseområder
- Kan presentere en sak og argumentere for ulike syn på saken
- Kan bruke omskrivninger og parafrase for å dekke hull i vokabular og struktur
- Kan korrigere feil dersom disse har medført misforståelse

Skrive

- Kan skrive klare, detaljerte tekster om et vidt spekter av emner innenfor eget fagfelt eller egne interesser
- Kan beskrive personlig betydning av opplevelser og erfaringer
- Kan gi sammendrag av hovedinnholdet i filmer, bøker og fagtekster
- Kan skrive tekster med et saklig innhold og argumentere for ulike syn på saken
- Kan sammenfatte informasjon fra ulike kilder og underbygge synspunkter og gi relevante eksempler og trekke konklusjoner

Samtale

- Kan samtale med stor grad av spontanitet og flyt
- Kan delta aktivt i diskusjoner i kjente kontekster og komme med klare argumenter for egne synspunkter
- Kan forstå i detalj hva som sies til en
- Kan belyse personlig betydning av opplevelser og erfaringer og formidle sine egne holdninger
- Kan starte, opprettholde og avslutte en samtale ved hjelp av passende turtakingsfraser og signaler
- Kan være aktiv i uformell samtale og kommentere, vurdere og komme med forslag og synspunkter
- Kan følge opp samtalepartneren og bekrefte eller avklare felles forståelse
- Kan ta ansvar for at samtalen ikke stopper opp

Kjennetegn ved språket

Språklig bredde: Har stort nok ordforråd og gode nok strukturer til å gi klare beskrivelser og uttrykke synspunkter om de fleste allmenne emner. Bruker komplekse setninger.

Grammatikk: Har relativt god grammatisk kontroll og gjør ikke feil som fører til misforståelser. Kan rette de fleste feilene sine selv.

Flyt: Snakker i et relativt jevnt tempo uten for mange lange pauser.

Samtale: Kan starte en samtale, ta tur og avslutte. Kan bidra til å drive samtalen fremover ved å gi tilbakemelding til og trekke samtalepartner med i samtalen.

Sammenheng: Kan skrive klar, sammenhengende tekst ved å bruke en del sammenbindingsteknikker.

Innhold

Domener			
Personlig	Offentlig	Opplæring	Yrke/arbeidsliv
	<ul style="list-style-type: none"> • Politisk system og rettsvesen • Norge i verden 	<ul style="list-style-type: none"> • Høyskole- og universitets-systemer i Norge 	<ul style="list-style-type: none"> • Næringsliv og arbeidsmarked • Jobsøking, nyansert CV og utfyllende søknad • Lov og rett i arbeidslivet, fagforeninger